

Ընծոյս 11ին Հնդկաստանի թղթաբերքին
բերած վերջին տերը Տեսադրով Լոնսոն Հասան
Կաշանական լրերուն Նայելով վերջին շարական
Ընդ գիտցեոց գործադու ի իշններն աւելի յաջգ
երթալու սկսելը Էն: Տեյլիթ առջև բանակոյ.

զօրքն նոր զնգերով զօրացեր եւ իր պաշտօնան գործողութիւնները շատ յառաջ աւարեր է: Կիւ- քերտ զօրապետը Տեղեկի սպարապետաց մէկ մասն որոնք քաղքէն դուրս ելած էին Անգղիացաց պաշարման թնդանութիւնը ձեռք ձգելու համար, Կոյուֆուրի քով շարաւար զարկեր է: Հնգիկ- ները ֆերպուրի, Բեշաֆերի, Կեննուէի եւ Ղա- ղերուրի մէջ նոր սպարապետութիւններ հանելը լայն ըստ մեծի մասին զարկեր են: Նոյն լեռերը կըսեն թէ Արաքսապատ եւ Պենաքէս Ուտի զօր- քէն յարձակում կրելու վրա ունենալով նորէն ամրացան: Աւերում զօրապետը Համբարումն ոգնու- իմեան հասնելու համար ձամբայ ելած է, եւ կը յուսացուէր որ Սեպտեմբերի 12ին անոր հիւ կընայ միանայ:

Կախկաղ պէն եւ Պամպուէն եկած առանձնու- կան լրերը պաշտանական լրերուն այնչափ համա- ձայն չեն, այլ կը հաստատեն թէ իրաց վիճակը դարձեալ նոյն մնացած է: մանաւանդ թէ աղբու- տամբութիւնն աւելի եւս տարածուած եւ նսեւ- ան տեղերը հասած է, ուր որ Յուլիս ամսոյն մէջ բոլորովին հանդարտ էր: Հնդկաստանի եւրոպա- ցիք Անգղիացի գորապետաց բռնած ընթացքն այնչափ չեն հաւանք եւ մանաւանդ անոնց իրենց զօրքերը պղծիկ գնդեր բաժնելուն եւ երկրին զանազան կողմերը ջրաւելուն վրայ մեծ ահաճու- թիւն կը ցուցնեն: Համբար գորապետին գնդին մէջ մաղձայրաց մեծ կոտորած կ'ընէ. ամէն օր 10—20 հոգի առ ախտէն կը մեռնին:

Տեղեկի տղու զանազան անգղիացի պաշտօնա- կող մը նոյնտեղաց դէպքերուն վրայ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը պրէ: Օգոստոսի 3ին գի- շերը ղուսնա դեպին վրայէն երեք դժոխական մեքենայ դէպ ի վար խրկելով քաղքին քովի նա- ւակամուրջն պրկելու համար որն որ թշնամեաց մեծ ծառայութիւն կ'ընէ, բայց փորձելիս չյա- ջողեցաւ: Հնգիկ դեպքերէն մեր աղբակիցներէն շատերուն աղատութեան նոյն իսկ իրենց կենաց մասնաւոր պատճառ կ'ըլլան: մանաւանդ պարձեալ քանի մը տիկնայք եւ տղաք ասոնց ձեռքով մա- հալուել աղատեցան եւ մեր բանակէն հասան: Աս դէպքերը Անգղիայի մէջ եւ մանաւանդ պաշտա- նական լրագրաց մէջ անսնուած վրէժխնդրութեան ոգին պէտք է քիչ մը մեղմացնել, որպէս զի չըլլայ թէ յանդարտաց հետ նաեւ անհամար ան- միջոցի զոհ ըլլան: Ան տղաք զորն որ կը ջանաք նորէն նուաճել եւ միջին հարասակ ընել, ուրիշ չենք պայտի անգամ վրէժխնդրութիւններով զարկուցնել եւ անոնց սիրտը մեղի պէմ մշտնջե- նաւոր ատելութիւն եւ անհաշտ թշնամութիւն մը խոխել: Ասիական պատերազմներու մէջ, կը- սէ նոյն պաշտօնակալը, կանանց եւ աղոց սպա- նութիւնը հասարակ բան մըն է, որովհետեւ Ա- սիայի աղբերը կրթեալ չեն. բայց նոյն իսկ անոնց մէջ եւ նաեւ ծիւղ դարուն պայտի դէպքեր պա- տահած են: Ստեփանիս բերինք մեր Անգղիացիք մեր զօրաց Սպանիայի մէջ Սեպտեմբեր, Պատալոց եւ Չիլիասա Ռոտրիկոյ քաղաքներուն յարձակ- ման ժամանակն ըլլաները, ինչպէս եւ նոյն քա- ղաքներուն ընկիւնքը մեր գաշտակիցներն էին:

ՕՍՍԱՆԵԱՆ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԻՆՏԵՐՅՈՒՄԵՆ գրան կողմանէ Դանուբեան իշ- խանութեանց նկատմամբ արուած չորաբերականը առ օրերս քանի մ'Արտուրական լրագիրը հրատա- րակելին: Օսմանեան պաշտօնակալը ասոր մէջ նախ կը ծանուցանին թէ վեհափառ Սուլթանն երկու իշխանութեանց միտնալի իր իրաւանց եւ իր սե- րութեան ամբողջութեան որուն փորձիցի դեսպա- նաժողովին մէջ երաշխաւորութիւն տրուեցաւ, հակառակ դործողութիւն մը կը համարի: Դար- ձեալ կըսէ թէ ասոնցն ընտրութեանց ոչընչա- ցուիլը միութեան կողմնակիցներուն մեծ համար- ձակութիւնն առաւ, որոնք կարող եղան զանազան նենգութիւններով վերջին ընտրութեանց մեծ մասն իրենց կարծակիցներէն ընել: Ասով, կըսէ,

Օսմանեան տէրութիւնն պայտի կերպով ըն- տրուած պատգամաւորներէն կազմուելու ատենին վրայ ամենեւին վստահութիւն չեկրնար ունենալ, եւ յառաջունէ կը ծանուցանէ թէ ինքն առ ա- տենտելոյն միութեան համար ընելու ճիշդերուն դեմ պիտ'որ դնէ, եւ թէ իշխանութեանց քա- ղաքական միջակը կարգի դնելու համար ինքն ուղղակի փորձիցի դաշնաց ստորագրող տէրու- թեանց հետ կ'ուզէ խօսակցիլ: Այն փաշան ասոնց ծանուցանելէն ետքը կ'աւելցնէ թէ դուռն եր- կու իշխանութեանց նոյնակերպ կատարութիւնն ունենալուն վրայ ամենեւին ընդդիմութիւն չունի:

— Լ'անդա 4ին Մարտիայի ատենը Կաշի մէջ հանդիսութեամբ բացուեցաւ ժողովոյն գա- հերէց Եռչի Մետրապոլիտը մոտաւոր խօսա- կցութեամբ մը ժողովքին վախճանը ծանոյց, որով ետքը վեհափառ սուլթանին հրովարակել կ'ու- դացուեցաւ: Իրկուսը բոլոր քաղաքը լուսաւո- րուեցաւ:

— Կաշէն եկած լրերուն նոյնով՝ նոր ըն- տրութիւններն արտաքին կարգի ստորինաւոր կեր- պով եղած են, եւ ընտրութիւններուն մէջ շատ ան- ձինք կը դառնան որոնք ամենեւին ընտրուելու իրաւունք չունենին: Ասոր համար շատ կողմանէ Կատանիւնուպոլիս բողոքներ խրկուեցան:

— Այդովիցի (Պոմեիա) բնակաց օսմանեան կառավարութեան դէմ՝ կըլելուն պատճառաւ, Էքսարպէն 4000 կոմտեւոր եւ նոյնչափ Բլա- նիայի զօրք նոյն քաղքին վրայ խրկուեցան: Ա- պրտամբները Գարաապու իշխանէն օղնութիւն խնդրեցին, բայց անիկայ իրենց խրատ տուաւ որ, իրենց սրկնաւոր տիրոջը հետ հաշտուելու նային, եւ քանը խաղաղութեամբ լինեցնեն:

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆՔ

Ն Ա Ն Դ Ո Ւ Կ Ե Դ Դ Դ

ԱՐԹԱՐԻ ԳՈՐԾՈՒ ԲԵՐԵՆ
ՊԱՏԸՀԱՐՆԵՐԸ

Կէսօրն եւ եւ Բեգերս փոխտիակի մօտան ի- ջոնք եւ երեք ձիւնապաղով ընդուն ամաններ, ուրիշ տղախտ մը, մեծ շիւ մը գինի, եւ մեծ կրից մը դուրս հանեցին: Աս վերջինք Բեռնարդ նաւապետը ձամբայ ելելու ատեն պարզեւ, ընդու- նած էր եւ 30 լիար կը կշէր, որն որ մոտանէն դուրս հանելու ատենին շատ ընդգրմութիւն ը- րաւ եւ հոգին մը կը կրկնէր զօրութիւնը մեկ- տեղ բերելով կարող եղանք դուրս քաշել: Ա- րտեցիներ որ առ անասունը կ'սրկէ կ'աւելին չափ երկոյն մօմանակ ողջ պահէն, անոր համար կըռ- նակի վրայ պատկերուցներ եւ չուանով մը կ'ապե- ցնիր: Քանի մ'օրէ վեր օդը շատ տաք էր, որով կարող եղանք մեր դրեսաններն ու վերմանները չորցնել, եւ 30-րդի 23ին գիշերը շատ հանդիսա- անդուցնել, որն որ յառաջուն միջոկներուն հա- մեմատութեամբ գրախտի կենտր մը կընար ըսուել:

Երկրորդ ատուուն նոր զօրութիւն մ'առած տը- թընցակը թէպէտ եւ դեռ փախցի մէջ էինք, եւ հազիւ կերակուրնիս երկու չաւոթումն կը բաւէր, թէպէտ նաեւինիս իրթովով աւելի եւս կը քայքայէր եւ ալեւոյ ու հոգեւուն խաղաղիկ մ'եղած էր, ի վերայ ոչոք ամենայնի յառաջուն վիճակներն մօտակարգ՝ զմեզ մեծ երջանկութեան մէջ կը կարծէինք: Սատակ տարտի մը տեղաւոր- կարող եղանք նորէն քիչ մը ջուր մ'ուղլել եւ սափորներուն մէկը լեցնել: Կէսօրու ամս հոգին սկսաւ սաստկանալ, եւ արեւը մոտակէն ետքն այնչափ զօրացաւ որ սափուցուցանք նոյն գիշերը կտորուած դաւակիլ, որպէս զի նաւուն վրայ զար- նող ահագին ափրներն զմեզ ծով չաւանին: Իւ- րերախտութեամբ ջուրը բաւական տաք էր, որով միայն թաղութիւնէ կը նեղուէին, բայց ցուրտ չէինք զգար:

Հիւրիս 25ին մրրկը դադրեցաւ, սակայն ա- լիքները մեր երկու ձիւնապաղայ սափորներն եւ

ապուխար ծով նետած էին, թէպէտ եւ դանդաղ աղէկ կապած էինք: Ետեւ պէս յաւանք մը ըլլալով՝ չէինք կրնար իջնալու գործողութիւնն յառաջ տանիլ, ուստի մնացած քանի մը ձիւնա- պաղով եւ ջրախառն գինով սափուցուցանք շա- տունայ: Կան երկնայով գէպ ի մեկ կողմը կը պառկէր որով հարկ կ'ըլլար որ միշտ կապուած մնանք: Կէսօրն արեւն ըստ ամենայնի դուրսնե- րուս վրայ էր, ուսկից հետեւոյնցինք թէ հիւսի- սային հովերն զմեզ մինչեւ հասարակած տարած է: Երկուսն գեմ նաւուն բոլորովին շանաձկն- րու բազմութիւն մը սկսաւ երեւալ, որոնցմէ մէկն արեւայ հետ մէկտեղ վեր լարմանաւով՝ պոլովը նաւին զարկաւ, բայց բարեբախտութեամբ միտս մը չկրեցինք: Հետեւեալ երեք օրերն այսինքն ամսոյն 26ը, 27ն եւ 28 շատ տխուր օրեր էին, ծովին հանգրտութեան ատենը նորէն մաւան իջնալով՝ տեսանք որ անոր եւ նաւուն մթնաւո- ղին մէջ եղած տախտակամանքը քակուած է, բոլոր կերակրեղէնք ջրին մէջ լծափուած էր, որն որ զմեզ դարձեալ յուսահատութեան մէջ ձգեց: Տար օր մը նորէն զգեսանիս չարուցինք եւ ծովուն մէջ լուսացուցանք որով ծարաւիս շատ մեղմացաւ: սակայն լուացուելու ատեն մեծ գգու- շութիւն պէտք էինք ընել, որովհետեւ շանաձկն- րը միշտ մեղի մաս կու դալին: Կաւերնիս այնչափ ծածկ էր որ կընար ամէն բոլոր բողոքովին դառ- նալ: աս պատճառաւ կարելի եղած պատրաստու- թիւնները տեսանք եւ ջրի ամանինս ու կրիսն նաւուն կողքը կ'ապկայինք:

Լ'անդա 29ին Աւգոստին փրաւոր թեւեր սաս- տիկ տաքնալու սկսաւ, ինքը ծարաւէն որտեղ կարգի կը տանուէր եւ այնչափ տկար էր որ տե- դէն չէր կրնար շարժիլ: Իր վէրքը ձիւնապաղին քաղախտի շիւքներ, բայց առ գեղն իրեն շատ նուաղ օգուտ ըրաւ: Կրած ցաւն անտանելի էր: միջին կրակի թէ ժամ մը յառաջ մոտակա կը բացնայ եւ կ'աղաչէր որ իր տանջանքներուն վերջ տանք: Երգէն վերջին ձիւնապաղայինս կե- րած էինք եւ քաղցն սկսած էր զմեզ տանջել: ուստի որոշեցինք որ կրիսն մորթենք, սակայն յու- սայութիւն շափ միտ չըտանք: Աս նոր պաշարը բարակ շերտեր կտրեցինք եւ ձիւնապաղայ սափո- րին մէջ դնելով՝ անոր քայախը վրան լեցուցինք որ հոսելէն պահպանուի, տեխից կընար մեղի 15 օր բաւել: Զրեմիս բոլորովին հոտած էր եւ չէր կրնար խմել: Ծովու մէջ լուսացուելէն ալ պէտք էինք եւս կենալ, վասն զի նաւին մաս շա- նաձկնրը կը վնասային: Հիւանդին վիճակն երթա- լով գեղցու: Թեւը մինչեւ կընակն անխոյ պէս սեւցած էր ոտուրները ստուրջի կտոր դարձած էին: Աւերապէս Ագոստոսի տաղին օրը սաստիկ ամառուելով հագին փշեց: Իր մահը մեր վնայ տխուր աղղիցութիւն մ'ըրաւ, երկայն ատեն մե- լեկին բով անմոռելի կեցանք, բայց իրկուսն դեմ էր որ հոսելու սկսաւ, ծով նետեցինք: անմիջապէս ետքը կամ ութ շանաձկնք երեւան ելան եւ իրենց ահագին ակամանքով իրենց նե- աւաւ կերը լափեցին: Դժոժ գինիինս մեր չոր կրկորդը կրակի պէս կ'այրէր: շանաձկներն կրկնա- լով աւելի եւս մեղի կը մոտենային եւ մեր տուած տաղաքի հարստներով ալ չէին հեռանար: Կան արդէն այնչափ ծածկ էր որ ալ նստելու չէինք համարձակէր: կը վախնայինք որ բոլորովին գանձալով զմեզ իր տակը կ'առնու:

Այլընդամենը զարհուրեցի բոլորն հասաւ: Դան սկսաւ բոլորովին դառնալ: բայց իսկզբան այնպէս կոմայ կը դառնար որ անոր եղերն հոտաւ- տուած շուաններով կարնայինք զմեզ վեր բռնել: սակայն քիչ մ'ետքը շարժումը սաստկացաւ եւ զմեզ իր տակն առնելով՝ ջրին մէջ քանի մը կանգուն խորունկ ընկղմեց: Իր շարժման տառա- կութեան իմ մարմնոյս կտուրած չուանը փրկաւ: Իմ գործութիւնս այնչափ նուաղած էր որ ամենեւին կարող չեղայ աղատութեան փորձ մ'ընել: սա- կայն ծովուն շարժումը գիտ շուտ մը վեր հանեց: Երբ որ նորէն շուն առի եւ աղաւթներս լայն

միայն իր նախնիքն յատալ եկաւ, միւս երկուքն չբաժնեցաւ որ տեղիքնին կենան:

Իրեն հետ մեր նաւն եկանք, եւ գարմանքն ու զգացած ուրախութիւնն ինքզինքը բոլորովին կորսնցուց. մէյնը ծափ կը գարնէր, մէյնը ձեռքներն ազդրներու ու կուրծքին կը զարնէր ու բաւաշնջու նման ծիծաղ մը կ'արձակէր: Իսկ կերներն ալ այնպիսի կերպով մը նոյն բաները կ'ընէին որ տմեկնիս ալ ապշեցանք ու զարհուրեցանք: Զգուշութեամբ համար փայտեղէնները փոխարինելու եւ ամէն անդամին միայն քանական հոյի նաւը խոնկեցնել, ուր այսիսի պէս ամէն անկիւնները կը լիւնէին, ամէն բան կը շոշափէին եւ արտաքին կարգի համարձակութիւն մը կը յուսընէին: Ծայտնի կը տեսնուէր որ յառաջագոյն երբեք ձերմակ մարդ տեսած չէին, եւ մեր գոյնն իրենց ահաճութիւն մը կը պատճառէր: Մեր նաւը կենդանի կը կարծէին, անոր համար կը վախնային որ անոր մէկ տեղը շարժուին, շատ զգուշութեամբ գետինը կը կոխէին եւ նիզակներն նուր ծայրը վեր կը բռնէին: Երբ որ մեր խոհանարը փայտ ձեղքելու ժամանակը տալարին ծայրը նաւուն տախտակամածին զարկաւ, մեծ ցաւ զգուցին, տալարին դարձած անկողն ձեւով շփուցին ու քանի մ'անգամ ծոզի ծոզով լուային:

Պէտքը շարունակուի:

Մ Ե Ի Ր Ո Պ Ք Ա Մ Ե Լ Ե Ն

Եւրոպայի երեւելի Մայրաքաղաքներուն արդար-
հրդ-ձեւեր:

2. ԲՈՒՆԱՐ

Բուսական պիտութեան հին Մայրաքաղաքն որն որ մինչեւ Բն դրոպուրկին շինուիլը կայսերայ նիստն էր, եւ հիմալի գետ անոնց թաղաքնու, թեան տեղն է, Մոսկու գետակին քովը շինուած է: Իր մէջը լի է շինուածով եւ լի է բնակչաց բար-
քով: Եւ տարապիսի Բրեւեղքն Բրեւեղակն հետ միացած կ'երևայ: Բաղքին 22,000 տնիքուն մէջ 380,000 հոգի կը բնակին, որոնք ըստ մեծի մասին ուսուս են: Եւ տարապիսի բնակչաց մէջ Բոխոյի գրեթէ ամէն ողորդէն կը գտնուի: Մոսկու գետակին ձախով մը Բեդրոպուրկի հետ կապուած է. անկէ զատ մասերս լինցած երկաթուղին աւ երկու մայրաքաղաքներն իրարու հետ կը հաղորդէ: Բաղքին 5 մաս կը բաժնուի. Եւ Գրեմի Մոսկով գետակով միւս թաղերէն դատուած է, ուր կը գտնուի կայսերական գեղեցիկ պալատը: Բ. ճենաց թաղին մէջ արեւելեան փառասանաց մը կայ, ուր բաղմամբ հոյ, պարտիկ, պուխարացի, թաթար, ճենացի փառասաններ եւ խաւոթուաններ կը գտնուին: Գ. ճենաց թաղը մեծամեծաց իսկ Գ. Հոգն լիայն աղքատ ժողովրդական բնակութեան տեղն է: Հինգերորդ բաժինը քաղքին արուարձաններն են որոնց թիւը 33ի կը հասնի, եւ մասնաւոր փողով մը բուն քաղաքէն կը զատուին:

Մոսկուի մէջ յոյն Մետրոպոլիտ մը եւ ղեւուորական կառավար մը կը նստի: 1753ին հոս համալսարան մը շինուեցաւ որն որ նաեւ հոռութեանց, անդամաւորութեան, բնագիտութեան եւ բնաբանութեան թանգարաններ, եւ աստղաբաշխական դիտանոց մ'ունի: Եսկէ զատ քաղաքին մէջ բժշկական ճեմարան մը եւ գիտութեան ճարտարագիտաց դպրոց մը, անգլուականաց ու փառասանութեան դպրոցներ, կ'ընտանայ մը եւ անհամար ժողովրդական դպրոցներ կը գտնուին որոնց մէջ ամէն տարի 800էն աւելի ուսուցիչներ 12—13,000 աշակերտաց փութարական կրթութիւն կու տան:

Մոսկուի քաղմամբ փառասան շինուածնե-
րուն մէջ առաջին տեղին կը բռնէ Գրեմի կայսերական պալատն որն որ աշխարհքիս ամենէն հոյակապ շէնքերէն մէկն է: (Ասոր ստորագրու-

թիւնն ուրիշ անգամ կը գնենք:) Եսկէ զատ քաղքին մէջ 27 մեծամեծ եւ գեղեցիկ պալատներ կը գտնուին: Եկեղեցեաց կողմանէ Մոսկու այնչափ հարուստ է որ աշխարհքիս փայ իրեն նմանը չկայ. ասոր իրենց բարձրաբերձ աշտա-
րակներուն ու դմբեկներուն որոնց ծայրերն ըստ մեծի մասին ոսկեղած են, նաեւ հետեւէն ալ քաղաքին վեհ տեղ մը կու տան: Բուսական եկեղեցեաց թիւը 375ի կը հասնի. կաթողիկոսականը 2 եկեղեցի ունի, եւ մահմադականը մէկ միլիոն մը. ասոնցմէ զոտ 27 տարւոց եւ կանանց վանքեր կան:

Բարերարական հիմնարկութեանց կողմանէ ալ Մոսկու շատ հարուստ է. շատ հիւանդանոցներուն մէջ, որոնք կէս մը տեղութիւնն են մ'ալ զանազան բարերարներէ՝ առաւ ամալներով հիմնուած են, ինչպատկի արժանի է Մարիամ Գեորգիանայի Պոգրս կայսեր ամուսնոյն շինել տուածն որուն մէջ տարին 5000էն աւելի հիւանդ տալար կը հոգայտին, եւ որն որ իր ուհոյին ընդարձակութեան մէջ 24,000 հոգի կրնայ բովել: Երկրորդ արժանի է Կապիլայի Պրոքան-
դուր զորապետին շինած կրթութեան տունն որն որ 568 ուսուցարի երկայնութիւնն է. 170 ուսուցարի լայնութիւնն ունի, եւ իր ընդարձակութեան մէջ 2000 հիւանդ եւ 1000 ծիսոր դպր մի եւ նոյն ժամանակ կրնան կրթութիւն ընել: Երկրորդ արժանի շէնքը, համալսարանը, կայսերական թա-
արը, զանաւարանը, զինարանն եւ անոնցանց ժողովարանն ալ Մոսկուի փառաւոր շէնքերուն կարգն են: Երկրորդ արժանի են Իսկու Ղեկիզի եկեղեցիւնը համար սահմանուած ահալին զանազան որն որ 400,000 ուսական յետը կը կշռէ, եւ Եւրոպային գրեթէ ամէն ազգերէն աւար աւնուած 875 լինդանութեան որոնք ղեկարանին աւ-
ջուր շարուած են:

Մոսկու Բուսաց ազգային ճարտարութեան կեդրոնն է. իր գործարաններուն թիւը 700 կը մտնուի, որոնց մէջ 30—35,000 գործաւոր կը բանին: Զեւաւորակ եւ արուստի տեղերը 3000էն շատ աւելի է, 20,000 արուստաւորներով: Բաղքին մէջ ընդ աւելի 52,000 գործաւոր եւ արուստաւոր կայ, որոնց մէջ 3000ի մաս ուսուս եւ 350 օտարազգի վարպետներ կը գտնուին: Եւ գործարաններէն եւ արուստաւորներէն տարուէ տարի ելած փառասան զինք 20 միլիոն արծաթ ուսական (400 միլիոն օսմանեան գահեկան) կը հասնի: Բմեքէն աւելի գործուածը մետաքսեղէն է, որուն համար քաղաքին գործարանները տարին 1500—2000 կենդինար խաշական եւ 3—4000 կենդինար ասիական մետաքս կը գործածեն:

Գլխիկ Եսկէ Ցոլիբուրքի մեծ խնամն 1174ին Մոսկուի հիմը դրաւ, բայց 104 տարի ետքը Մոսկուի ղեկերու արշաւանք մը (1280) քաղաքը բոլորովին հիմնադրուեցաւ: Իսկէ Բեքսանաւորով մեծ խնամը 1296ին կործանած քաղաքը նորէն շինեցին ետքն, համառուն իշխանութեան մայրաքաղաքը ըսաւ, նոյն ժամանակն սկսաւ նաեւ հոս մետրոպոլիտ մը նստիլ: Եսկէ ետքը քանի մ'անգամ ալ զանազան ազգաց մանաւանդ Լեհաց եւ Քաթարաց աշխաւաններու ժամանակ Մոսկու կրակի զոհ եղաւ. 1547ին ահագին հրդեհ մը քաղքին մեծ մասը մոխիր գարձուց: Պետրոս II-ն կայսրն 1733ին իր գահն ամէկ նորաշէն Բեկրոպուրկ քաղաք փոխել, Ի վերայ այս ար-

մեայնի Մոսկու իր փառաւորութիւնը չկորսնցուցաւ որն որ աւելի եւս շէնցաւ ու ծաղկեցաւ:

Կոր պատմութեան մէջ Մոսկու շատ անուանի եղաւ 1812ին Նապոլէոն I-ի կայսեր ըրած արշաւանքով եւ ան ահագին կրակով (Սեպտեմբերի 14էն մինչեւ 21ն) որն որ քաղաքին կէսը գետնի հաւասար ըրաւ եւ զնաբոյնն հարկաւ զրկել տեսաւ իր տնին ժամանակն եւ քաղաքը: Մոսկուի պատերազմն ետքը Կապիլայաց կայսրն իր բանակին գլուխ անցած Մոսկու մտած էր, որուն բոլոր բնակիչքը քաշուած եւ միայն 12,000ի մաս ջած ժողովարդ եւ հիւանդ մնացած էին: Կապիլայաց ներս մտած օրէն սկսեալ, գրեթէ ամէն օր քաղաքին մէջ կրակ մը կը պատահէր, որն որ երթողով այնչափ սաստկացաւ որ ալ առջեւը չկրցաւ ամուսիլ եւ քաղաքին կէսը մոխիր գարձուց: Թե արդեօք աս կրակը Բուսգորշին իշխանը, Մոսկուի կառավարը դիտմամբ ձգել տուաւ, թէ Կապիլայաց անդուշտութիւնն եւ արուստարութիւնը պատճառեցին զիւս յայտնի խնդրուած լէ: Բուսը կ'ըսեն թէ կրակն սլաւաճաւր Կապիլայից կայսր, իսկ անոնք ասոր հակառակը կը հաստատեն: Կրակը մարեցին 4 շաբաթ ետքը, (Հոկտեմբերի 19ին) Նապոլէոն տեսնելով որ ալ հոն կենար կարելի չէ, իր զորքով ծածկաւ ելաւ եւ ան ահագին կոտորածը կրեց՝ որն որ իր բանակը գրեթէ ոչնչացուց եւ իր մինչեւ նոյն ժամանակն ունեցած յարուստութիւններուն վերջ տուաւ: Բուսը Կապիլայաց քաղաքուն երկրորդ օրը նորէն Մոսկու մտնաւ եւ սկսան անմիջապէս պրած տեղերը նորէն առաջնէն ունիլ փառաւոր շինել: Հիմալի նոյն ահագին դէպքին եւ ոչ նորմարները կ'ըսեն:

ԵՈՐԱՅԵՊ ՄԱՅԵԼՆ

Գ Ի Ր Ո Պ Ն Ա Կ Ա Ն

ԱՐՈՒԵՍՏԱԽՍՆԱԽԹԻՒՆ

Կ Ե ՈՒ

ԳԼՈՒԽՈՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԽԹԻՒՆ ԵՒ ԵՆՈՒՆ ԳԻՐԻՆ
ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾԱԽԹԻՒՆԵՐՆ ԵՒ ԵՆՈՒՆ

Գ Ի Ե Ն

3. ԵՓՐԵՍ Կ. ՉԱԳԵԸԸԱՆ

Ե ՈՒԹԻՒՆ ՈՒԹԻՒՆ

Բուսականներուն Եւրոպայի մէջ վերջին ժամանակներս ըրած յառաջագիմութիւնն եւ անոնց մէջ եղած զոնապան գիտերն ու կատարելագործութիւններն Հայ ազգին արուստաւորաց հաւորդելու համար ձեռք զարկած է հիշմանն աս զիպիւ շարագրելու, որն որ անշուշտ ազգին մեծամեծ օգուանելու կրնայ առաջնորդ ըլլալ: Գրքին մէջ անտեսութեան վերաբերեալ շատ օգտակար նիւթեր ալ կը բովանդակին, որով նաեւ հասարակ տանտիկնայք եւ տնտեսութեան հոգունցող անձինք կրնան անկէ իրենց պաշտօնին մեծ շահ գտնել: Գիրքն Եւրամեան ընկերութեան Մասնաւորարանին մէկ (Ե) հոտորն ըլլալով շատ ամուս կ'ընով (35 աւարական դարանգանի) կը ծախուի:

Վ Ե Ի Ն Ն Ա Յ Ի Գ Ի Մ Ս Ա Փ Ո Ւ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ը Ն Թ Ա Յ Գ Ը

1857 ՈՒՊՏԱՎՈՐՈՒՄ 10 (24)	12 (30)	13 (4)	14 (2)	15 (3)	16 (3)	2. միւս	մեծութ. ետքը
Բնակչութեան 140 հազար, փ. արծ. փոք. 87	87	87	87	87	87	2. միւս	մեծութ. ետքը
Եւրոպայի 100 ընկերացի փոք. 103	103	103	103	103	103	2. միւս	մեծութ. ետքը
Ի թիւանց 840 Գոսպան. փոք. 104	104	104	104	104	104	2. միւս	մեծութ. ետքը
Լուսան 1 փառասան արեւելի 10.12	10.12	10.12	10.12	10.12	10.12	2. միւս	մեծութ. ետքը
Համարներ 100 մարդ պարզ 77 1/2	77 1/2	77 1/2	77 1/2	77 1/2	77 1/2	2. միւս	մեծութ. ետքը
Մարտի 300 փոք. 122	122	122	122	122	122	2. միւս	մեծութ. ետքը
Միլիոն 340 արուստական իրաւ. 103 1/2	103 1/2	103 1/2	103 1/2	103 1/2	103 1/2	2. միւս	մեծութ. ետքը
Փարթ 300 փոք. 122 1/2	122 1/2	122 1/2	122 1/2	122 1/2	122 1/2	2. միւս	մեծութ. ետքը
Գործարարութեան 120 փ. 104 1/2	104 1/2	104 1/2	104 1/2	104 1/2	104 1/2	2. միւս	մեծութ. ետքը
Պարթ 1 աւար. արծ. փոք. 265	265	265	265	265	265	2. միւս	մեծութ. ետքը
Պարթ 1 փոք. 8	8	8	8	8	8	2. միւս	մեծութ. ետքը
Արծ. 1 փոք. 5 1/2	5 1/2	5 1/2	5 1/2	5 1/2	5 1/2	2. միւս	մեծութ. ետքը

Վիեննա. Միլիտարիայի տարարան:

Խոխար. Միլիտ.